

Voorwaarden statiegeld - Raad van Bestuur VVSG 19.10.2023

Inhoud

1.Waarom is het statiegeldossier nu actueel?	2
2.Vaststellingen	2
2.1. De zwerfvuilproblematiek blijft toenemen	2
2.2. De industrie haalt de inzameldoelstelling uit het Verpakkingsplan niet.....	2
2.3. Statiegeld een middel voor 100% producentenverantwoordelijkheid.....	3
2.4. Minister kondigt statiegeld aan	3
3.Voorwaarden voor een statiegeldsysteem	4
3.1. Juiste scope	4
3.2. Een eenvoudig, toegankelijk en comfortabel systeem voor de consument	4
3.3. Voldoende incentive voor consument.....	4
3.4. Minstens 90% participatie	5
3.5. Minimaal risico op fraude	5
3.6. Geen kosten afwentelen op lokale besturen	5
4.Statiegeld staat los van zwerfvuilvergoeding	6
5.Pro en contra statiegeldsysteem	6
6.Extra info: klassiek vs. digitaal statiegeldsysteem	7

1. Waarom is het statiegeldossier nu actueel?

Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir kondigde eerder aan het verpakkingsplan¹ van de Vlaamse Regering vervroegd te evalueren in 2022 in plaats van 2023. De voornaamste reden hiervoor is de stijging van de hoeveelheid opgeruimd zwerfvuil in Vlaanderen. Volgens dat verpakkingsplan, later ook bevestigd in het Vlaams regeerakkoord 2019-2024, zou aan de verpakkingssector gevraagd worden om een statiegeldsysteem of veralgemeend beloningssysteem in te voeren wanneer de doelstellingen niet significant gehaald worden.

2. Vaststellingen

2.1. De zwerfvuilproblematiek blijft toenemen

Op vlak van netheid scoorde Vlaanderen in 2021 slechter ten opzichte van het jaar daarvoor. Ook de hoeveelheid opgeruimd zwerfvuil neemt toe, namelijk tussen 2015 en 2019 met 11%, terwijl de Vlaamse Regering de doelstelling heeft om het te doen dalen met 20% tegen 2022. Recentere gegevens zijn nog niet bekend, maar lokale besturen zien in de praktijk geen fundamentele omslag in de problematiek. Ook de opruimkosten blijven hoog: deze bedroegen in 2019 161 miljoen euro waarvan de gemeenten 144 miljoen voor hun rekening nemen. Maar ondanks alle lokale inspanningen ligt er nog altijd veel afval op de openbare weg en in de natuur. Indien we in Vlaanderen willen streven naar een properder openbaar domein zouden de beleidskosten veel hoger liggen.

2.2. De industrie haalt de inzameldoelstelling uit het Verpakkingsplan niet

Volgens het verpakkingsplan van de Vlaamse Regering moet tegen 2022 90% van de drankverpakkingen ingezameld en gerecycleerd worden. VVSG maakte aan de hand van een recente OVAM-sorteeranalyses van het huishoudelijk restafval een inschatting van de maximale hoeveelheid selectief ingezamelde drankverpakkingen. VVSG komt daarbij tot de vaststelling dat de inzameldoelstelling voor drankverpakkingen uit het verpakkingsplan niet behaald wordt.

Het aandeel drankverpakkingen in het restafval is zowel de som van de drankverpakkingen die in het huisvuil terecht komen, als de som van drankverpakkingen die via de straatvuilnisbakken worden ingezameld en het opgeruimd zwerfvuil. We

¹ Nota verpakkings- en zwerfvuilbeleid 2.0, Ministerraad van 20 juli 2018, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/524a5d7a-dec1-11e9-aa72-0242c0a80002>

berekenen wat het aandeel van deze hoeveelheden zijn ten opzichte van de op markt gebrachte verpakkingen en schatten zo het maximum recyclagepercentage in.

Indien we deze oefening maken, komen we tot de conclusie dat er naar schatting nog een groot deel van de drankverpakkingen in het restafval terecht komen:

	kg per inwoner huisvuil-analyse	kg per inwoner zwerfvuil (fractietelling * hoeveelheid zwerfvuil 2019)	kg per inwoner totaal België	totaal tonnage drankverpakkingen niet selectief ingezameld	totaal drankverpakkingen op de markt	% niet selectief ingezameld/op de markt	Maximum inzamelpercentage
Glas	1,390	0,279	1,669	19044	194389	9,80%	90,20%
Metaal blik	0,320	0,433	0,753	8598	36144	23,79%	76,21%
PET drank	0,820	0,162	0,982	11204	64510	17,37%	82,63%
drankkartons	0,280	0,014	0,294	3353	11920	28,13%	71,87%

Kijkende naar de huisvuilzak en zwerfvuil, worden er bij drankkarton, metalen en plastic drankverpakkingen maximaal resp. 71,87%, 76,28% en 82,63% drankverpakkingen ingezameld. Aangezien we hier geen rekening houden met de drankverpakkingen die in de natuur belanden en niet ingezameld worden, is dit wellicht nog altijd een onderschatting.

2.3. Statiegeld een middel voor 100% producentenverantwoordelijkheid

De VVSG wilt dat producenten van verpakkingen volledig verantwoordelijk zijn voor hun producten eens ze bij het afval belanden². Die verantwoordelijkheid moet ervoor zorgen dat de afgedankte verpakkingen terug worden ingezameld en dat de producenten hoge doelstellingen inzake inzameling en recyclage bereiken. In het bijzonder moet het ook leiden tot het bereiken van de beleidsdoelstellingen op vlak van zwerfvuil. Voor drankverpakkingen volstaat het huidig beleid en systeem van selectieve inzameling niet om de vooropgestelde doelstellingen van inzameling en zwerfvuil te behalen. De VVSG nam een eerder standpunt in dat statiegeld een te overwegen maatregel kan zijn in geval de doelstellingen niet behaald worden³. Drankverpakkingen zijn namelijk een belangrijke fractie van het zwerfvuil⁴. Een statiegeldsysteem kan samen met de doorrekening van de zwerfvuilkosten aan betrokken producenten, een middel zijn om de producenten volledig verantwoordelijk te stellen en de verschillende beleidsdoelstellingen alsnog te halen.

2.4. Minister kondigt statiegeld aan

Ook uit **een berichtgeving** blijkt dat de Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir van mening is dat een statiegeldsysteem in de nabije toekomst onvermijdelijk is.

Het is echter nog onduidelijk over welke scope of soort statiegeldsysteem dat zal gaan. Fost Plus, Fevia en Comeos hebben deze zomer een voorstel op tafel gelegd bij de

² Memorandum VVSG naar aanleiding van de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019, technische fiche 42 over producentenverantwoordelijkheid (https://www.vvsg.be/Leden/Memorandum%202019/VVSG%20memorandum/42_TECHNISCHE%20FICHE%20VVSG%20SD6%20producentenverantwoordelijkheid.pdf)

³ Uit het VVSG standpunt over evaluatie zwerfvuilbeleid, RvB_DB_BC4_2021_03

⁴ Uit een onderzoek van OVAM van 2022 blijkt dat blikjes 22,1% van het volume innemen van zwerfvuil, flesjes 12,9%. In volume zijn dit de twee grootste fracties.

bevoegde ministers in de drie gewesten met een geïntegreerd plan voor zwerfvuil. Een van de vijf pijlers gaat over de invoering van een digitaal statiegeldsysteem. Momenteel loopt er vanuit Fost Plus, Fevia en Comeos een onderzoek over zo'n digitaal statiegeldsysteem. Ook de andere praktische modaliteiten moeten nog uitgewerkt worden.

De praktische modaliteiten zijn evenwel belangrijk bij een statiegeldsysteem, ook vanuit het oogpunt van de lokale besturen. Hieronder staan een aantal voorwaarden die we vanuit VVSG belangrijk achten, indien de regering een statiegeldsysteem invoert:

3. Voorwaarden voor een statiegeldsysteem

3.1. Juiste scope

Indien er een statiegeldsysteem komt, moet het in eerste instantie als doel hebben tegen te gaan dat sommige producten massaal in het zwerfvuil terecht komen. VVSG vraagt om goed te bepalen op welke soort verpakkingen het statiegeldsysteem van toepassing zou zijn. Bij voorkeur kijkt men naar verpakkingen die vaak terug te vinden zijn in het zwerfvuil en waarbij het huidige systeem van selectieve inzameling niet volstaat om de nodige inzamelresultaten te bereiken. Blikjes en kleine flesjes voor drank moeten dus zeker onder de scope van een statiegeldsysteem vallen.

3.2. Een eenvoudig, toegankelijk en comfortabel systeem voor de consument

VVSG vindt het belangrijk dat een statiegeldsysteem eenvoudig is en toegankelijk voor elk soort consument. Dat bepaalt immers de participatiegraad van het systeem. Ook mensen zonder smartphone, zonder camera, toeristen en kinderen moeten kunnen deelnemen aan het systeem. Het is daarbij ook cruciaal om de consument voldoende mogelijkheden te geven om te kunnen deelnemen aan een statiegeldsysteem. Belangrijk daarbij is de afstand tot terugnameplaats, bereikbaarheid, ruime openingsuren en voldoende innameplaatsen.

Bij een statiegeldsysteem komen er bij voorkeur zo weinig mogelijk handelingen aan te pas en moeten er zo weinig mogelijk persoonsgegevens verzameld worden. Op die manier voelt de consument zich comfortabel om deel te nemen aan het statiegeldsysteem. Volgende drempelverhogende handelingen kunnen een belangrijke impact hebben op de participatiegraad: downloaden van een app, een account aanmaken, een account linken met persoonlijke en gevoelige gegevens zoals een bankrekeningnummer, data te verbruiken, gebruik van camera, ...

3.3. Voldoende incentive voor consument

VVSG vindt het belangrijk dat bij een mogelijke invoering van een statiegeldsysteem, het een voldoende hoge motivatie bij de consument teweegbrengt. Een belangrijke factor daarin is de hoogte van het statiegeldbedrag. Het bedrag moet voldoende hoog zijn om incentives te creëren voor de consument om de verpakking terug in te leveren. Uit de impactanalyse over invoering statiegeld van OVAM uit 2015 bleek dat met een waarborg van 0,25 euro, een teruggavegraad van 90% realistisch zou zijn.

Bij statiegeldsysteem is het ook belangrijk dat de eenmalige drankverpakkingen die toch in het zwerfvuil belanden, door anderen opgeraapt om zo het statiegeldbedrag te innen. Deze motivatie kan vervallen wanneer er bij een deel van de drankverpakkingen in het zwerfvuil geen statiegeldbedrag (meer) te innen valt.

Daarnaast zorgt een duidelijke communicatie naar de consument en een eenvoudige sorteerbodschap ook voor de nodige motivatie. Door bijvoorbeeld duidelijke markeringen te plaatsen op de verpakkingen en ook ingedrukte blikjes en flesjes te aanvaarden, maakt men het makkelijker voor de burger.

3.4. Minstens 90% participatie

VVSG is van mening dat indien we willen dat het statiegeldsysteem een structurele impact heeft op de hoeveelheid zwerfvuil, men moet kunnen garanderen dat minstens 90% van de consumenten zal participeren aan het systeem. Zo niet, is het systeem niet succesvol. Bovenstaande factoren en een combinatie ervan hebben daar een sterke invloed op.

3.5. Minimaal risico op fraude

Bij een statiegeldsysteem is fraudegevoeligheid een belangrijk aandachtspunt. Het systeem moet garanderen dat:

- 1) het statiegeldbedrag slechts éénmaal kan geïnd worden;
- 2) de consument enkel bij drankverpakkingen die aangesloten zijn aan het statiegeldsysteem een waarborg kan ontvangen;
- 3) de drankverpakkingen effectief selectief ingezameld en gerecycleerd worden na het innen van de waarborg.

De verantwoordelijkheid van effectieve selectieve inzameling mag niet bij de consument worden gelegd, want dan bestaat de kans dat de drankverpakking alsnog in het zwerfvuil of restafval terecht komt.

Ook het toepassingsgebied kan een belangrijke impact hebben op het vermijden van fraude door de consument. VVSG is van mening dat als er statiegeld komt, het systeem moet afgestemd zijn tussen de drie gewesten onderling en bij voorkeur ook de buurlanden. Steeds meer Europese lidstaten voeren statiegeld in, het kan interessant zijn om een Europees statiegeldregeling in te voeren.

3.6. Geen kosten afwentelen op lokale besturen

VVSG is van mening dat indien er een statiegeldsysteem komt, de totale kost van een statiegeldsysteem bij de producenten moet liggen. In geen geval moeten de lokale besturen instaan voor bijkomende kosten die veroorzaakt worden door een statiegeldsysteem.

VVSG is geen voorstander van het scenario waarbij de terugname hoofdzakelijk via het openbaar domein verloopt en de verantwoordelijkheid bij de lokale besturen wordt gelegd. Terugnamemachines en vuilnisbakken nemen veel plaats in op de openbare ruimte, dit in tijden van klimaatsverandering waar veel steden en gemeenten meer

openbare ruimte willen ontharden en vergroenen. Dit vraagt ook een enorme investering, zeker als men de consument overal voldoende innamepunten wil aanbieden. VVSG vraagt zich af of dit überhaupt wel haalbaar is. Daarnaast moet men de terugnamemachines of slimme vuilnisbakken zeer intensief opvolgen, zeker indien er zich technische storingen voordoen en de vuilnisbakken vol geraken. Het is de rol van de distributiesector om voor een goede klantenservice te zorgen door de innamepunten in de supermarkten zelf te plaatsen. In een supermarkt kunnen technische storingen veel sneller verholpen worden, wat minder ongemakkelijk is voor de consument. Er is ook een grote kans op het bijplaatsen van afval naast zo'n terugnamemachine op openbaar domein of vuilnisbak, waardoor een deel van de kosten opnieuw afgewenteld worden op de lokale besturen. In Nederland speelde zich begin dit jaar een gelijkaardige discussie af, ook de Nederlandse gemeenten wijzen innamepunten op het openbaar domein af. De verantwoordelijkheid van inzameling van het afval in en naast de vuilnisbakken kan en mag niet bij de lokale besturen terecht komen.

4. Statiegeld staat los van zwerfvuilvergoeding

VVSG benadrukt dat de invoering van een statiegeldsysteem los staat van de vergoeding voor opruimen van zwerfvuil vanaf 1 januari 2023 als gevolg van de Europese Single Use Plastics Richtlijn. Producenten die deelnemen aan een statiegeldsysteem, zijn niet vrijgesteld van de verantwoordelijkheid van hun verpakkingen die alsnog in het zwerfvuil zouden belanden.

5. Pro en contra statiegeldsysteem

Het directiecomité van VVSG op 16 mei 2018 besprak de voor- en nadelen van een statiegeldsysteem op drankverpakkingen en een algemene visie op de noodzakelijke toekomstige aanpak. Hieronder een kort overzicht:

Voordelen van statiegeld	Nadelen van statiegeld
<p>Door de inzameling van aparte en hele zuivere stromen is meer hoogwaardige recyclage mogelijk</p> <p>Met een voldoende hoog statiegeld is de prikkel om de verpakking terug te brengen groot. Dat reflecteert zich in een hoge retourneringsgraad.</p> <p>Statiegeldsystemen zijn vaak grotendeels zelf financierend dankzij de inkomsten uit niet terugbetaald statiegeld aan diegenen die zich de moeite niet getroosten om de verpakking te retourneren. Dat is de</p>	<p>Statiegeld heeft een duidelijke impact op de kleinhandel die manuele dan wel machinale terugname en opslag moet voorzien. In de meeste landen met statiegeld worden verkooppunten hiervoor wel vergoed.</p> <p>Vrees voor negatieve impact op de ingeburgerde PMD-inzameling. Blijft deze bestaan als de meest rendabele fractie uit de blauwe zak verdwijnt? <i>(niet meer van toepassing, de nieuwe blauwe zak is ondertussen volledig uitgerold)</i></p>

<p>ultieme toepassing van het principe ‘de vervuiler betaalt’.</p> <p>Buitenlandse statiegeldsystemen zijn in staat om aan deelnemende producenten duidelijke verplichtingen op te leggen over de samenstelling van de verpakking, wat de recycleerbaarheid bevordert.</p> <p>Landen met statiegeldsystemen melden minder zwerfvuil, en derhalve minder milieuschade.</p> <p>Door het opzetten van statiegeld voor drankverpakkingen vereenvoudigt men de sortering van andere plastics in de ‘blauwe zak’.</p> <p>Uit een Europees onderzoek blijkt dat statiegeldsystemen, omwille van hun logistieke vereisten, de lokale economie bevorderen.</p>	<p>In geval van een klassiek systeem: in plaats van de lege flessen buiten te zetten aan de voordeur voor inzameling, moet de burger ze actief terug meenemen naar de winkel.</p> <p>De distributie vreest dat statiegeld op drankverpakkingen in België de consument, nog meer dan vandaag al het geval is, over de grens zal drijven voor aankopen in het buitenland. <i>(Intussen hebben Frankrijk en Nederland beslist om statiegeld op flesjes en blikjes in te voeren. In Nederland is statiegeld op kleine flesjes sinds 1 juli 2021 al van kracht, op 1 april 2023 zal het statiegeldsysteem voor blikjes starten)</i></p>
---	--

6. Extra info: klassiek vs. digitaal statiegeldsysteem

Het basisprincipe van een statiegeldsysteem voor drankverpakkingen is dat men een waarborg vraagt bij aankoop van de drankverpakking. De consument kan de verpakking achteraf terug inruilen voor de waarborg.

Bij een klassiek statiegeldsysteem gebeurt dit aan de hand van terugnamemachines of manuele terugname in de winkels.

Bij een digitaal statiegeldsysteem plaatst men een unieke QR-code op de verpakking die de consument achteraf kan scannen met de smartphone aan de hand van een app zodat de consument de waarborg meteen kan terugkrijgen en de verpakking gesorteerd kan worden bij het afval. De consument kan de verpakking dan thuis afdanken in de pmd zak, op het openbaar domein in nog te plaatsen ‘slimme vuilnisbakken’ of terugnamemachines.